

REMEI ARNAUS I MORRAL

La mediació a l'educació¹

L'amor a la relació em va portar a estimar l'educació. No hi ha educació sense una pràctica de relació. I aquesta pràctica de relació per a què fructifiqui, necessita que les criatures humanes que entren en relació es deixin transformar, com diu Milagros Rivera, per la pròpia relació, però sense que cap de les dues parts quedi reduïda, negada. Aquesta transformació que es dona en relació, la possibilita l'art de la mediació. La negació de l'altra/altre, la negació de la substància del que una o un és, ocorre quan l'amor, que és **disponibilitat a l'acollida de l'altra/altre perquè sí**, queda avortat i així la mediació queda paraitzada o cancel.lada.

L'amor com a mediador de la relació educativa és el fil que vull desplegar. Per mi, la mediació és un art finíssim, delicat i preciós que es dona en la relació. És aquest art el que possibilita l'educació que es dona inseparablement de l'amor a la relació perquè sí. És el que permet deixar-se transformar en cada pràctica de relació educativa, perquè en sí mateix, aquest amor entranya l'acceptació i el consentiment de la irreductibilitat de l'altre.

Aquest és el sentit de recerca constant a l'aula amb les meves i els meus alumnes que estan estudiant, a la universitat, per a ser educadores i educadors socials: fer circular una mediació amorosa a l'aula; fer circular una disponibilitat d'acollida a allò que som, a allò de singular i

d'original que aportem, significat i atravesat per l'experiència concreta de la diferència sexual: ser dona o ser home. I des d'aquí, acollir les paraules, els sabers i els gests que intercanviem per a què possibilitin un encontre fructífer. A l'aula, sento que la mediació fructifica quan fa germinar i generar pensament i coneixement de la pràctica educativa, perquè percebo que aporta nova llum que pot ser guia en cada una i en cada un des de sí, per a la seva futura pràctica professional. Aquest és el sentit que m'orienta en la seva formació.

És l'amor a la relació, com deia, que m'ha fet disponible per desplegar-me amb més llibertat, i per posar-me en joc amb el que sóc a les classes. He pres consciència que puc fer-ho perquè em sento autoritzada per una relació potent de dones amb sentit lliure de la seva diferència sexual, amb un sentit lliure de la seva diferència de ser dones i de la riquesa que aquesta diferència senyala. Així és com he pogut desplaçar el que m'allunya de mi, del meu desig, i m'allunya del que sento aliè perquè em pot portar a instrumentalitzar les relacions a l'aula. Moltes dones m'han ensenyat que em puc fiar i escoltar la capacitat que té el cos femení per fer-se disponible a l'acollida de l'altre. El nostre cos té, com diu Milagros Rivera, *la capacitat de ser dos*. És aquesta capacitat de mediació que té el cos femení que desitjo posar en joc a les classes, per a què entri amb mi a l'aula el que sóc i així ho reconeixin també les alumnes d'elles mateixes, i els alumnes la reconeixin com una riquesa femenina a resguardar i de la qual tant han après –encara que ho oblidin massa vegades– i de la qual poden continuar aprenent perquè és una riquesa que també ells l'han rebut i l'han après de cada mare en tenir-ne cura.

Aquesta capacitat mediatadora és una riquesa fonamental que sustenta tota educació des que neixem i ens acull la nostra mare. Sense la mediació oberta a l'acollida de l'alteritat no hi ha res, només pot ocupar aquest espai: les trames del poder, la malaltia, la mort, la bogeria... el fora de sí.

Agraïexo les dones que són mestres per mi de llibertat femenina;² una

llibertat que en relació d'unes amb altres hem anat fent circular pel fet d'acollir i autoritzar la paraula d'una dona en qui confies. Aquesta llibertat, des de fa algun temps, entra amb mi a l'aula i la meua mediació educativa ha guanyat en obertura i llibertat. D'aquesta manera, la mediació de la meua paraula en primera persona desperta el desig de la paraula en primera persona d'elles i d'ells. Així, a més, les alumnes comencen a ser mediadores entre elles i ells mentre poso en el centre de la relació, el reconeixement i la gratitud a qui comença a dir des de sí.

Un exemple viu i que em sembla il·luminador del que estic explicant és quan la Nòelia, una alumna, explicà a classe la seva incomoditat que li produïa el seu desig d'acompanyar al cine a una noia del centre d'acollida on feïa les pràctiques d'educadora, perquè es pensava que aquesta actitud i desig seu trencava "la distància òptima entre educadora i usuària" de què tant els parlen algunes professores i professors. La Laura, una altra alumna, davant d'aquest comentari li va dir: *"Tu ho fas i et sents bé fent-t'ho i ho gaudeixes. És un moment en què tu estàs per ella i ella està per tu i a més comprens millor el que està ocorrent, el que ella és i sent. Crec que aquesta actitud està abans del que està bé o malament, està abans de ser educadora"*.

Em va semblar molt lúcida el que comentava la Laura, perquè el que deia tocava l'arrel de l'educació. La seva paraula era medidora perquè anava més enllà, transcendia la contingència dotant-la de sentit, dotant-la d'aquest origen que toca la veritat d'allò que és la substància de l'amor: la substància de la disponibilitat de l'acollida perquè sí. Jo, seguint el pas que havia donat la Laura, els podia oferir un pas més: fer del seu saber de l'experiència, experiència de saber. Els vaig explicar el que havia après de M.-Milagros Rivera, seguint la filòsofa María Zambrano, quan diu que abans de l'ètica, de la moral -abans del judici del que està bé o malament- hi ha *l'estètica* -que significa percepció- i que Milagros defineix com *"l'art de la percepció viva i singular entre dues criatures vives"*. Aquesta percepció és una mesura vertadera que no es pot trobar en cap norma, regulació o llei..., perquè es troba en cada

criatura humana concreta que percep, com diu María Zambrano², “*amb la seva harmonia interior la harmonia del món*”. Aquesta és la mesura de l'art de la mediació de la relació que, fonamentalment, ensenya cada mare -en cada circumstància i complexitat- amb el seu art del tenir cura i amb el seu saber civilitzador-. L'art de la percepció atén a la intuïció que no separa vida i coneixement. És l'art de mantenir viu el pensament arrelat a la vida, després de la fantasia; després i despulat de la imaginació que provoquen el judici de valor, la ideologia i les creences en abstracte desarrelades de l'origen que és *l'amor*.

Només la imaginació del poder i del control pot posar en el centre de la relació, com a mediació, la teoria abstracta, la confiança en les estratègies didàctiques, en la normativa, en la legislació, en els protocols de la relació, convertint-los en mediació falsament vertadera, quan sabem que no ho són. Perquè la veritat de l'educació no és pot objectivar ni cosificar, la seva substància no ho permet. Només pot acollir-se amb disponibilitat, deixant-te donar per l'altre amb la mesura de la confiança.

Clara Jourdan³ escriu aquest desequilibri tan delicat entre el poder –quan media la força- i l'autoritat –quan media la confiança-. Ella escriu: “*La educación, el aprendizaje, etc., dependen de la autoridad que ejercemos y que alumnas y alumnos nos reconocen; el pasar al curso siguiente, el obtener un título de estudio, etc., dependen del poder que nos da la ley. Aquí está la palanca del desequilibrio a favor del poder. Ninguna ley puede darnos autoridad: ésta se apoya en el deseo de aprender y en la confianza de las criaturas hacia las personas adultas, en nuestro amor por lo que enseñamos y en las ganas de enseñarlo, en nuestro deseo y capacidad de relación con la gente joven, pero también en nuestra capacidad de desplazar la mente del simbólico del poder que tiende a invadir estas relaciones*”.

Que la mediació amorosa està al costat de la confiança i del reconeixement d'autoritat, ho mostra el saber fer de moltes mestres –ho podem veure en les biografies que acaba de publicar la revista *Cuadernos de Pedagogía*-.⁴ Un saber fer que jo el percebo de la mestra del meu fill, Begoña González⁴, perquè la seva pràctica educativa està orientada per un sentit de relació no instrumental. També és un saber fer que

reconec en el mestratge de Milagros Montoya,⁵ professora de Secundària, quan explica el sentit que ella ha buscat a l'espai de tutories que fa amb joves, defugint i transcendent les regulacions i el desordre. Un desordre que massa sovint rodeja aquest espai en els instituts, on el professorat manté un forceig amb l'alumnat, ple de recriminacions i amonestacions, instrumentalitzant així les relacions. Ella sap transformar aquest espai i temps amb una mirada de llum i d'intercanvi que acompanya la mediació oberta a l'alteritat que li dóna la seva disponibilitat d'acollida de l'altre/altra perquè sí, per amor al món, com fa poc ens deia Anna. M. Piussi.⁶ Milagros escriu: *"Yo tenía deseos de encontrarme con mis alumnas y alumnos y ellos y ellas también de tener un tiempo para hablar de nuestras cosas, para aprender a escuchar, a valorarnos y queremos o incluso a reconocer los propios límites y fallos... La madurez y la relación del grupo hizo que supiéramos resolver muchos conflictos por el diálogo y sin necesidad de las famosas "amonestaciones"*.

És el desig de les alumnes i els alumnes, de les mestres i dels mestres, de la confiança en la relació de disparitat entre adults i joves, entre adults i infants, que fa potents les relacions perquè van desplaçant, poc a poc, la por a dir en primera persona.

Aquesta por a dir des de sí, la percebo moltes vegades al començament de les classes a la universitat, quan regne el silenci a l'aula o la seva disponibilitat a entrar en relació es retreu. Per a mi aquest silenci resguarda alguna cosa, resguarda el "més" que té cada criatura en néixer, el que la fa singular i original: la seva paraula des de sí que va acompanyada amb el seu nom propi. El nom que va autoritzar la seva mare i que indica un lloc en el món. Algunes alumnes m'han expressat, més d'una vegada, que a les aules a la universitat i també a les de l'escola i a les de l'Institut, massa vegades, "alguna realitat important es deixa perdre". I crec que és aquesta: el no donar un espai aquest "més", el no resguardar el que aporta cada una i cada un amb el que és, perquè tots i totes queden confusos en un alumne imaginari neutre a qui s'ha arrencat la paraula dita en primera persona. Arrencant aquesta

paraula, des de l'arrel, s'arrenca la precedència de la relació educativa, aquella que ens va possibilitar néixer i créixer i que és el fonament de la civilització, perquè està al costat de la creació i la recreació de la vida i aquest oblit avorta l'origen.

Només el "més" que porta l'amor de la mediació educativa pot restituir aquest origen. Només la presència i la percepció vives de la mestra i del mestre poden desplaçar aquest emmudiment, per sortir a l'encontre de la nena, el nen, la noia, el noi encarnats amb la seves capacitats, els seus límits, els seus desitjos, les seves necessitats, el seu dolor, el seu desordre, la seva estimació... És en la mediació amorosa on tenim la possibilitat de recrear, en la contingència de la relació, la transcendència primera de la creació de la vida. Crec que no és per casualitat que siguem les dones que hàgim tornat a repensar l'educació a la llum del que el nostre mateix cos ens indica, per gràcia i com a do, la disponibilitat a l'acollida de la relació perquè sí. La consciència d'aquesta disponibilitat a acollir l'alteritat amb la mesura de la percepció, de l'atenció i de la relació sensata entre dones i entre dones i homes, pot fer-nos trobar la mediació adequada per acollir l'amor quan arriba, com també el desamor i el desordre que provoquen les diferents formes de violència que se'ns presenten. Quan el desamor o el desordre que ens arriba es queda sense mediació possible, el cos emmalalteix com veurem en la pel·lícula. Les dones hem de resguardar i vetllar el que ens connecta amb allò fonamental, amb la substància del que som que jo ho tradueixo, com he dit, amb disponibilitat i entrega perquè l'amor i la relació amb l'altre/altra ens importen més. Una entrega necessària per seguir inventant mediacions fructíferes inspirades en l'origen que són les que poden transformar la pràctica de relació concreta, desplaçant allò que ens ve donat i ens genera violència, en amor al món.

Notas:

1. Ponència presentada dins el Fòrum Mundial de les dones a la taula rodona

moderada per M.-Elisa Varela: "La mediació femenina" amb Luisa Muraro, Lia Cigarini i M. Milagros Rivera, Barcelona 2004.

2. Com les dones amb qui compateixo aquesta taula.

3. Citat per M. Milagros Rivera en *Una cuestión de oído. De la historia de la estética de la diferencia sexual*. En Marta Beltran, Carmen Caballero, Montserrat Cabré, M. Milagros Rivera i Ana Vargas, *De dos en dos. Las prácticas de la creación y recreación de la vida y de la convivencia humana*. Madrid: Horas y HORAS, 2000, p. 103.

4. "30 Retratos de Maestras. De la segunda república hasta nuestros días", *Cuadernos de Pedagogía*, especial 30 años y CISSPRAXIS, S.S. Madrid, 2005, 208 pp.

5. En *Educación en relación*. I Foro de debate "Educar en relación". Serie Cuadernos de Educación no sexista, nº 6. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, Madrid, 1998, pp. 13-14.

6. Aquest sentit, a part de la pràctica, és pot observar en el projecte educatiu de l'escola "El Roure" que ella i Cristóbal Gutiérrez dirigeixen. Begoña González; també ho ha escrit en el seu article "Aprender a vivir con el otro" publicat al Suplement per a mares i pares, de la revista "Dia a dia en el Roure", juny, 2004.

7. En *Educación en relación*. I Foro de debate "Educar en relación". Serie Cuadernos de Educación no sexista, nº 6. Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, Instituto de la Mujer, Madrid, 1998, p. 48

8. En la trobada a Entredós de "La escuela de lo que está pasando". Madrid, 3 de juliol del 2004.